

www.harnoforskare.eu

BÄFVERNYTT

MEDLEMSBLADET GÖR SIG BÄST I DIGITAL UPPLAGA

MEDLEMSBLAD FÖR HÄRNÖSANDS SLÄKTFORSKARE. ÅRGÅNG 35. NR 1 /84, JANUARI 2024

Släktforskardagar i Östersund

Ordförande i Härnösands Släktforskarförening Björn Thunberg tillsammans med Förbundsordförande Viktoria Jonasson i Östersund 2023

HJÄLP REDAKTÖREN MED ARTIKLAR OCH BILDER TILL MEDLEMSBLADET
-DET ÄR NI SOM GÖR DET!

Härnösands Släktforskarförening är en oberoende släktforskarförening ansluten till Sveriges Släktforskarförbund. Vi vänder oss i första hand till släktforskare, men även lokalhistoriker, bya- och hembygdsforskare finns bland våra medlemmar. Vi har medlemsmöte en gång i månaden med undantag för sommarmånaderna.

Vid varje möte hålls ett föredrag, oftast av en inbjuden föredragshållare. Under kvällen gör vi en paus för en fikastund. Förutom våra medlemsmöten brukar vi avsluta säsongen med en bussresa på våren.

Styrelsen

Ordförande: Björn Thunberg, björn.thunberghsand@gmail.com

Vice Ordförande: Jan-Ola Nordin, janola.nordin@gmail.com

Sekreterare: tillsvidare ambulerande

Kassör: Sig-Britt Ahl, sigbritt.ahl@gamil.com

Ledamöter

Magnus Holmqvist, klockaresvedjan@telia.com

Lennart Öhman, enstenstorpet@gmail.com

May-Gun Näslund, ke.mg.naslund@gmail.com

Vakant

Suppleanter

Jan Samuelsson, jan.samuelsson@miun.se

Bodil Bodén, bodenbodil@gmail.com

Revisorer

Seved Granberg, sammankallande

Yngve Wik, ledamot

Ola Eriksson, ersättare

Valberedning

Lennart Norberg, sammankallande

Ledamot, vakant

Bengt Högberg, ersättare

Hemsideadministratör

Sig-Britt Ahl

Hemsida

www.harnoforskare.eu

Ansvarig utgivare

Björn Thunberg, björn.thunberghsand@gmail.com

Medlemsavgift

Enskild medlem 150 kr/år; familjemedlem 50 kr/år; Studerande upp till 18 år 25 kr/år; företag/föreningar 500 kr/år.

Avgiften betalas till Nordea Plusgirokonto 436116-8 Härnösands släktforskare. Glöm inte att uppge namn, postadress och e-postadress.

Ordförande har ordet

NU har vi vinter och snö är sannerligen ingen bristvara. Julhelgen är över och vi närmar oss ett nytt år och ytterligare ett släktforskningsår är till ända. Tänk vad ett år går fort och det här året har innehållit många roliga händelser och jag har haft förmånen att möta flera intressanta människor när jag varit ute och informerat om vår enastående sysselsättning. Vissa menar att släktforskning kan bli till ett beroende. Jag är den förste att instämma i det. Man kan bli sittande i timmar. Ju längre man hållit på med sin forskning inser man att man fortfarande har mycket kvar att lära. Hos Riksarkivet Härnösand (f.d. Lansarkivet) finns ca 10 hyllmil handlingar och jag måste erkänna att jag har vaga begrepp om vad allt detta är. Kyrkoarkiv, domstolsarkiv, polisarkiv, fastighetshandlingar och länsstyrelsernas arkiv (vagt) känner jag till. Så mitt nyårslöfte i år blir - under nästa år skall jag bekanta mig ett nytt arkiv varje månad. Tror ni att jag klarar det? Nu kan vi ta del av ett nytt nummer av vår medlemstidning Bäfvernytt och tack till Redaktionskommittén och där vår nye Redaktör Jan Arne Bäckström för det. Hoppas ni medlemmar finner även detta nummer intressant.

Här avslutar jag och gör det med att tillönska er ett Gott Nytt år i Arkiven

Trevlig läsning
Björn Thunberg

INNEHÅLL

- 02 *Styrelsen och övrig information*
- 03 *Ordförande har ordet*
- 05 *Senaste nytt*
- 07 *Skeppssamhället och båtsmännen*
- 10 *Ångermanländsk vallonättling!*
- 15 *Manfred Björkquist – en läroverkselev i Härnösand i början av 1900-talet*
- 20 *Kronholmen – en stadsdel i Härnösand*
- 23 *Resurser för släktforskare på Härnösands bibliotek*
- 24 *Anna Kaijser – Kvinna, läkare, maka, moder*
- 26 *"En kväll då 30-talet började luta nedåt och mörkna."*
- 29 *Rapport från Släktforskardagarna Östersund 2023*

JANUARI 1/85

Ansvarig utgivare

Björn Thunberg
bjorn.thunberghsand@gmail.com

Redaktionskommittén

Jan-Arne Bäckström (redaktör)
Yvonne Thunberg (programkommittén)
Ola Eriksson (föreningen)

Redaktionellt material

Bidrag till medlemsbladet skickas till:
bjorn.thunberghsand@gmail.com

Skriv gärna i ren text, men det går också bra att skicka text som PDF-fil.

Tipsa oss gärna om boktips och annat intressant som har att göra med släkt- & hembygdsforskning.

Medverkande i detta nummer

Patrik Höglund, Bengt Högberg, Jan Samuelson, Anna Troy, Björn Thunberg, Peter Wik, Yvonne Thunberg.

Tryck

Härnösands kommun

FJÄRRVÄRME | VATTEN | ELNÄT | ÅTERVINNING | BIOGAS | VINDKRAFT

Vi bidrar till ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart Härnösand.

För alla generationer.

 **HÄRNÖSAND
ENERGI & MILJÖ**
– Du kan lita på oss!

www.hemab.se

SENASTE NYTT

Lördag 29 april – hölls föreningens årsmöte. Den här gången hade mötet förlags till Läns museets Hörsal.

Efter årsmötet lyssnade vi till fil.dr. Patrik Höglund, vid Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) i Stockholm, som berättade från sin avhandling – Skeppssamhället Rang, roller och status på örlogsfartyg under 1600-talet en skildring av livet ombord på örlogsflottans större fartyg.

Genomförda och deltagande i följande aktiviteter

25 maj höll Näringslivsarkiv i Norrland – NIN sin föreningsstämma på Parkaden, Härnösand och i samband därmed inbjöds bl.a. Släktforskarnas medlemmar att lyssna till – NINs arkivpedagog Per Gybo berätta om verksamhetens framtidsplaner inom arkivpedagogik och storytelling.

10 juni samlades vi vid brofästet (Nybron) på Kronholmssidan och vandrade på stadsdelen Kronoholmen i Härnösand – temat för aktiviteten var – ”från utmark och kungsgårdsplats till industriområde.” – vår ciceron var Olle Bäckström från Härnösands Guideförening.

26-27 aug Släktforskar-dagarna 2023 som i år genomfördes i Norrland och i Östersund under temat - Mittnorden – från kuster till fjäll. Vård för dagarna

var Jämtlands lokalhistoriker & Släktforskare. Från Härnösands Släktforskare styrelse deltog Björn Thunberg och Jan Samuelsson som höll föredrag. Tack till Ronny Norberg, föreningsmedlem, med vilken Björn T fick samåka till Östersund.

30 sept Kyrkogårdsvandring vid Säbrå kyrka - Säbrå en gång moderförsamling för alla kyrkor och kapell i södra Ångermanland och Säbrå prästgård kallades ”Säbrå Biskops Säte” Vi besökte biskopskullen där flera biskopar begravts. Det sägs att kullen kan även innehålla en vikingagrav. Det skulle betyda att biskoparna ligger skavfötters med vikingar!?

Vid Roland Ek och Margareta Grafström, som var med och startade föreningen Härnösands Släktforskare, och hembygds-

forskaren Tyko Lundkvist, gravar stannade vi till. Kända kulturpersoners sista vilorum besöktes också – författarinnan Alfrid Agrell och konstnären Bengt Lindströms vackra gravsten i granit. – En vandring till svunna tider. Vår ciceron var – Lars Högberg Efter vandringen tog vi oss till Klockargården där berättandet fortsätter och kaffe med smörgås på nybakt tunnbröd erbjöds av Säbrå hembygdsförening .

30 okt var det tänkt att fd. Polisen Lennart Westberg skulle berätta om De oneutrala svenskarna - Svenska krisfrivilliga och deras motivbilder under 100 år – 1914-2015 men fick ställa in på grund av sjukdom. Vi gör ett nytt försök 20 jan.

15 nov Eva Kaijser berättade om – Kvinna, läkare, maka, moder - Anna Kaijser, hennes farmor, som

var den första kvinnliga läkaren i Härnösand och i Norrland den första kvinnliga läkaren med familj och barn och den första som fick en offentlig tjänst trots att hon var gift. Att kombinera jobb och barn är vardag för svenska föräldrar idag. Men vid tiden runt förra sekelskiftet var Anna Kaijser en unik pionjär. Hon var gift med Fritz Kaijser, läkare vid Härnösands sjukhus och bl.a. ordförande vid Stadsfullmäktige .

6 dec besökte vi Arkivcentrum Nord här forskar man genom olika databaser och i forskarsalen forskning i originalhandlingar. Möjlighet finns att få materialet kopierat mot en ersättning. Om du har med egen kamera kan man fota arkivmaterialet Riksarkivet - I arkiven finns källorna till vår historia och redskapen att förstå den tid vi lever i. Våra arkiv kommer från statlig förvaltning och från privata företag, organisationer och personer.

Föreningsarkivet Västernorrland - är den institution i länet som ansvarar för föreningslivets kulturarv. Arkiven är till för att användas! De fungerar som samhälletsminne, vi sprar information, berättelser och minnen så att vi inte ska glömma vad som hänt.

Härnösands Kommunar-
kiv - är kommunens minne. Här finns handlingar från nämnder, administration, skolor och andra verksamheter som drivs eller har drivits av kommunen. Dokument från kommuner som under åren slagits samman med Härnösand finns också här. Kopia av dina betyg, som är äldre än fem år, från gymnasium och grundskola så finns de här.

NIN – Näringslivsarkiv i Norrland – hjälper företag i arkivfrågor och med att förvara arkivsäkert. Arbetar även med att tillgängliggöra och tillhandahålla historisk dokumentation från norrländska företag och norrländska näringsliv för den som är intresserad.

I Härnösand finns också Regionens arkiv och Skatteverkets arkiv.

8 nov författaren och vetenskapsjournalisten Karin Bojs – på Läns museet berättade om forntidens befolkning med utgångspunkt ur hennes böcker ”Europas mödrar”, ”Svenskarna och deras fäder” och ”Min europeiska familj”. Karins böcker har via släktforskning och aktuell DNA-forskning presenterat en ny bild av Sveriges historia. Hur har Sverige och Europa fått

sin befolkning? Hur har vandringsmönstren sett ut, och hur har de skilt sig åt för Europas fäder och mödrar? En hel del faktiskt har det visat sig.

12 nov höll föreningen Härnösand och Havet sitt årliga Höstmöte på Härnösands Teater. Lotsen Johan Eliasson, Härnösand, en av landets 200 lotsar berättar om sitt jobb som ibland kan vara riktigt tufft. - Att äntra uppför en svajande repstege från däckets på en gungande lotsbåt även i storm och kyla kräver sin man. Johan E visar bilder och även en och annan filmsnutt.

15-18 nov Svenska Deckarfestivalen i Sundsvall. Sagt om årets festival - Norrlandsfönstret ska alltid stå öppet på Svenska Deckarfestivalen i Sundsvall. Det behövs för jämvikten och för att det skapar en alldeles särskild identifikation och ger vår landsända avtryck inom litteraturen. I praktiken betyder det att till varje festival bokar vi författare som antingen bor och verkar i olika delar av regionen, eller som skriver om brott och mysterier på vår landsbygd och i våra städer; Härnösand, Sundsvall, Hudiksvall, Umeå, Piteå, Sveg, Åre och andra städer, orter och byar.

Skeppssamhället och båtsmännen

På ett stort fullt bemannat svenskt örlogsskepp under stormaktstiden fanns hundratals människor från vitt skilda grupper ur det svenska Östersjöväldet. Alla hade de sina roller, fördelade på olika befattningar i skeppssamhället

Textförfattare: Patrik Höglund

Båtsmän i arbete vid gångspelet. Detalj från modell på Vasamuseet.

Foto: Patrik Höglund.

Ombord på örlogsskeppen fanns officerare, underofficerare, specialister och gemena. Den sistnämnda benämningen användes ofta under 1600-talet för ”vanligt folk”. På ett stort örlogsfartyg med en besättning om flera hundra man utgjorde de gemena vanligtvis över 90 procent av besättningen. Bortsett från soldaterna, som var

arméns personal, bestod det gemena manskapet i huvudsak av båtsmän och i den här artikeln ligger fokus på dem. I gruppen båtsmän ingick även bösseskyttar, som ansvarade för kanonerna. Vanligtvis arbetade de dock tillsammans med båtsmännen med vardagliga sjömans-sysslor. År 1658

fanns det över 8 000 båtsmän i flottan och år 1700 närmare 13 000. Bösseskyttarna utgjorde 15–20 procent av båtsmansgruppen.

Livet ombord – arbete och kost

Båtsmännens arbete var ofta hårt, farligt och fy-

siskt krävande. När skeppet rustades skulle de lasta ombord uppemot 200 ton med ballaststenar, kanoner som styckvis vägde flera ton, och hundratals tunnor med vatten, öl, krut och proviant. De skulle bemanna gångspelen för att varpa (dra) fartyget, fira rår eller lätta ankar. Det sistnämnda kunde ta många timmar på ett stort fartyg. När skeppet krängde i oväder svängde riggen i jättelika bågar över havet. Men oavsett mörker eller blåst skulle båtsmännen klättra upp i

längst ned i fartyget samt att ro ut med skeppsbåtarna för att hämta förråd eller vända skeppet i rätt vindriktning. Vid kanonexercis skulle de tunga kanonerna baxas, riktas och avfyras under öronbedövande dån.

När väderleken tillät, främst om sommaren, spolades skeppet både inom- och utombords. Fartyget och särskilt dess rigg krävde dagligt underhåll; slitna och spruckna riggdelar måste bytas ut, segel lagas, block smörjas och

själva seglandet och underhållet av fartyget eller delta i kanonexercis, förväntades båtsmännen uträtta alla möjliga sysslor, ofta som uppassare eller hantlangare till befälen.

En stor del av tiden ombord uppehöll sig båtsmännen på batteridäcken. Dessa var avskalade, praktiska utrymmen utan tillstymmelse till utsmyckning. De var i första hand avsedda för att härbärgera kanoner, i andra hand människor. Dagsljus erhöles genom kanonportarna samt via

trallverk (galler) i vissa av däcksluckorna. Särskilt på det undre batteridäcket var det dåligt med ljus eftersom kanonportarna på detta däck nära vattenlinjen för det mesta var stängda. Mellan kanonerna sov besättningen insvepta i ryor eller vepor, bägge olika former av

täcken. Från 1680-talet skulle båtsmännen förses med hängmattor och

Traskål med sju traskedar från Vasa. Foto: Patrik Höglund.

masterna för att hålla utkik främärskorgarna eller balansera ut på råna och där reva eller beslå segel. Andra återkommande uppgifter var att pumpa slagvatten ur hålskeppet

slappt tågvirke styvhalas. De erfarnare båtsmännen skötte mer ansvarsfyllda sysslor, som att stå till rors, loda djup eller logga fart. Förutom att sköta

Besättningsplan för flottan vid Dalarö 1658. Högst upp Kronan och Victoria. Till höger kolumner med bösseskyttar, 60 och båtsmän, 187 resp. 177 st. Riksarkivet. Foto: Patrik Höglund'

täcken från sina rotebönder.

På batteridäcken åt båtsmännen indelade i fatlag – arbetsgrupper om fem till åtta man. Man åt och drack ur delade kärl, medan skedar och knivar var personliga. Maten bestod ofta av bröd, ärtor, gryn, smör, strömming, nötkött och fläsk. Tilldelningen utgjordes till största delen av vegetabilier och bröd. Den var mättande och kaloririk men fattig på vissa vitaminer. Därtill var kött och fisk ofta hårt saltat, ibland rökt eller torkat för att kunna lagras länge. Besättningen försökte dock dryga ut den enformiga kosten genom att fiska.

Trängsel, sjukdomar, skador och leda

Ett fullt bemannat örlogsskepp var oerhört trångt. På batteridäcken

skulle besättningen samsas med kanoner längs skrovsidorna samt gångspel, pumpar, master, lejdare och luckor längs midskeppslinjen. En grov uppskattning är att de gemena hade ungefär en kvadratmeter var till sitt förfogande. Eftersom man arbetade uppdelade i vaktomgångar var trycket på en del sovutrymmen inte fullt så hårt som vid en första anblick, men trängseln ombord bör likafullt ha varit mycket stor.

Detta, liksom kyla och undermålig mat, gjorde att sjukdomar lätt spreds.

Skepp och hela flottor kunde bli liggande för ånkar långa tider i väntan på order, proviantering, manskap eller rätt vind. Den stillasittande tillvaron troddes leda till sjuklighet: ”Ty långsamheten och lättian gör siukt...”, skrev riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhielm 1628. Det slitsamma och hårda arbetet ombord resulterade ofta i olyckor och skador. Benbrott, liksom skador i händer och fötter, var vanliga. Tunga lyft gav upphov till ljumskbräck och det farliga arbetet i riggen ledde till fallskador. Förfrysningsskador på grund av dåliga kläder och ouppvärmade skepp förekom ofta. Båtsmännen Torkel och Axel Larsson förfrös den stränga vintern 1658 sina fötter ”så att de en tid kröpo på knäna.”

Avkoppling ombord

Utrymme för rekreation och vila innebar ofta att man utförde nödvändiga småarbeten som att laga och lappa sina trasiga kläder och skor. Läskunnigheten ökade snabbt under 1600-talet och det mesta som lästes hade religiöst innehåll. Men även andra typer av skrifter förekom, särskilt under seklets

andra hälft. Till kategorin tidsfördriv hörde att spela spel. Detta var troligen vanligt på skeppen inom alla befattningar, även om kortspel om pengar var förbjudet, i synnerhet för de gemena. Tobaksrökningen i Sverige blev allmän i samband med att soldater återvände hem från det trettioåriga kriget på 1630- och 1640-talen.

På skeppen fick båtsmännen inte röka vid sina viloplatser på batteridäcken. I stället fick de röka vid kabyssen eller under backdäcket i fören. Kritpiporna man rökte ur var sköra och skaften gick lätt sönder. Mycket tyder på att båtsmännen fortsatte röka sina pipor tills de endast bestod av stumpar. På vraket efter Kronan, som sjönk i strid

utanför Öland 1676, har flera sådan pipstumpar hittats, försedda med bitmärken som tyder på långvarigt bruk. Som avkoppling och tidsfördriv praktiserades även sång, dans och historieberättande.

Det fanns ljusglimtar i tillvaron, även ombord på ett örlogsskepp under 1600-talet.

Ångermanländsk vallonättling!

Textförfattare: Bengt Högberg

Att vara vallonättling har en skimrande mystik kring sig. Något fint som många önskar finna i sin släktforskning. Ofta har en myt eller släktsägen skapats i slakten om att man är av vallonsläkt.

För en del stämmer det naturligtvis, för andra stannar det bara med en myt eller saga när de väl fördjupar sig i släktforskningens fantastiska värld.

I vår släkt på pappas sida fanns inga sådana myter eller sägner som jag känner till. Vad som var känt i vår familj var att vi härstammade från bönder och torpare med rötter från Högsjö i södra Ångermanland. Ända ned till 1500-talet hade slakten funnits i Högsjö-trakten om man följer faderslinjen bakåt. Så här fanns inga illusioner om att finna några

vallonska rötter. Kanske på min mors sida hade funderingar funnits men inte på min fars sida. Döm om vår förvåning när vi fördjupade oss i våra släktgrenar och fann vallonkopplingar på både min farfar Enars och farmor Valborgs sida. Men innan vi fördjupar oss mer i min släkthistoria låt oss först gå tillbaka till tiden då vallonerna gjorde sitt intåg till Sverige.

Vallonerna

Sverige hade naturresurserna men i Tyskland och Vallonien fanns en kunskap om hur man kunde

smida järn av högre kvalitet och värvningsresor påbörjades redan under Gustav Vasas tid men intensifierades sedan under 30-åriga kriget (1618-1648).

En av de första vallonerna

som av kung Karl IX fick tillåtelse att anlita ett järnbruk var Willem de Besche från Liege i Belgien. År 1598 slog han sig som trettioåring ned i sörmländska Nyköping

för att anlägga sitt bruk. År 1607-1608 reste han till sina hemtrakter för att värva duktiga yrkesmän och återvände med 16 landsmän, som alla på ett eller annat sätt var släkt med honom. De Besche lade grunden, men Sveriges ledande ställning som järnexportör byggdes upp av affärsmannen och holländaren Louis de Geer som började samarbeta med Willem de Besche år 1617. Medan de Besche utvecklade järnbruken i Sverige värvade de Geer yrkesmän för sin kollegas räkning.

Vid freden med Danmark 1613 blev Gustav II Adolf tvungen att betala en stor lösen, kallad Älvsborgs lösen. För att klara detta vände han sig till Louis de Geer i Amsterdam som förmedlade 750.000 riksdaler till Sverige och 1619 kunde kungen betala lösen. Som motprestation förhandlade de Geer till sig kontrakt på vapenleveranser till Sveriges fälttåg i Livland.

Det var framsynta och skickliga affärsmän som holländaren Louis de Geer och De Besche som insåg värdet av vallonernas yrkesskicklighet och värvade dem till Sverige. Kontrakten skrevs ofta i Liège och vallonerna kom

i olika omgångar via Norrköping och spreds sedan ut på de olika bruk som växte fram framförallt i Uppland och Bergslagen men även norröver som exempelvis Galtströms bruk. Omkring 800-900 arbetare med medföljande familjemedlemmar, totalt 2.000 personer kom till Sverige mellan 1600-1650-talet. Endast ett mindre antal återvände till sina hemtrakter.

Låt oss i denna artikel titta på min farmor Valborg Laurina

Högströms (1917-2001) koppling till vallonsläkten Garnej som kom till just Galtströms bruk.

Vallonsläkten Garnej

Vår vallonska historia börjar år 1633, det år då kolaren Colas (Nicolas) Grenier (senare kallad

Clas Garnej) kom till Norrköping i Östergötland. Han flyttade därefter till Lövsta bruk i Uppland med sin fru Maria Dubois, senare Åkerby bruk i Överlövsta.

I Uppland fanns alla nödvändiga naturresurser för järnframställning; malm från Dannemora, skogar till träkol och vattenkraft till masugnar och smedjor. Ett trettiotal bruk växte upp i landskapet och kallades vallonbruk efter de vallonska yrkesmän som hade en nyckelroll vid järnframställningen.

Bruken var långt mer än bara en arbetsplats. De var snarare kompletta livsmiljöer där många människor arbetade och levde hela sina liv. Bruket var en värld i sig och barnen hade en trygghet som andra svenska barn inte fick på flera hundra år. Både pojkar och flickor undervisades tills de var 12 år. Pojkarna fick då börja lära sig

ett yrke i smedjorna och att bli mästersed var pojkarnas dröm. Mästersmeden vid herrgårdens hammare var kung bland arbetena och tjänade upp till tio gånger mer än en vanlig dagsverkare.

Även vallonkvinnorna var en privilegierad grupp som hade fördelen att under brukets beskydd slippa att

kring Colas Greniers liv är ganska bristfällig men han gifte sig som tidigare skrivits med Maria Dubois.

Kolarna var den största av de olika yrkesgrupperna bland vallonerna som kom till Sverige. Det gick åt stora mängder kol till smedjorna och masugnarna. Colas Grenier tycks dock ha gått direkt till

kom att arbeta i järnproduktionen.

Galtströms Bruk

En vinterdag år 1672, närmare bestämt den 9 februari, möttes en skara män på Dingersjö gästgivaregård. Det var landssekreteraren Magnus Blix, åtföljd av bland annat kyrkoherde Edenius och

Övre raden: August Högberg, Jenny Högström född Viklander, syster till Valborg, Valborg Högberg född Högström, Enar Högberg
Nedre raden: Barnen Bertil, Lilly, May och Gerd Högberg

dras in i häxprocesserna.
Informationen specifikt

bruksmiljön och sönerna

komminister Bremming

som vittnesmän, som träffade 42 företrädare för Njurunda socken.

(Notering: komminister Peder Bremming var svärfar till en av våra direkta anor klockaren Isak Nilsson från Högländ, Ljustorp gift med Peders dotter

ligheter och flera mils avstånd till närmaste stad, Sundsvall. De båda parterna kom överens och kontrakt skrevs.

Året därpå, 1673 erhöll Magnus Blix tillsammans med bergmästaren Claes Depken (senare adlad

Åkerby bruk där han tjänstgjort som bokhållare. Kanske var det Mornie som lockade med familjen Garnej till Galtströms bruk.

Garnejns kommer till Galtström

Anna Pedersotter Bremming. Peders farmors far var dessutom kyrkoherden Martinus Laurentii som vi också har som en av våra direkta anfäder)Mötet avsåg förvärv av ett område vid Njurundakusten för att där upprätta ett järnbruk. Platsen var lämplig eftersom där fanns en lagom stor ström, rikligt med skog, goda transportmög-

Anckarström) och bankkommisarijen Johan Gerdes privilegium för att anlägga en masugn och en hammare vid Galtström, och uppbyggnaden påbörjades.

Bruket drevs aldrig av dess grundare, utan av arrendatorer. Den första arrendatorn att göra avtryck i historien var Jacob Mornie som närmast kom från

Colas och Marias tre söner var Hybert Garnej, född 1636, masmästare vid Åkerby, senare även vid Galtströms Bruk i Njurunda utanför Sundsvall. (Död 1717), Frans, född 1638, masmästare vid Bovallen, Gunnilbo, nära Skinnskatteberg i Västmanland, och senare Västerbyhyttan, Söderbärke i Dalarna

(Död där 1717), och Johan, född 1640, hammarsmed även han vid Galtströms bruk (Död före 1701). (vår ana)

Marie Dubois dog enligt uppgift 1705 i Njurunda, 105 år gammal(?). Det är sannolikt att hon efter Colas död flyttade in hos dottern Maria som var gift med sockensmeden Jon Nilsson i Njurunda.

Colas och Maria hade ytterligare en dotter, Cathlin, född 1641 som var gift med smeden Mickel Larsson Tjäder från Åkerby Bruk. Hon dog 1729.

Det är från Johan Garnie som vår släktsaga fortsätter. (men faktiskt också via dottern Caithlin då släktråden går ihop tre generationer senare)

Vår gren av Garnej fortsätter alltså sin bana på Galtströms Bruk, Njurunda utanför Sundsvall i Medelpad. Sonen till Johan, dagverkskarlen Göran Garnie född 1682 vid Galtströms Bruk gifter sig med Karin Göransdotter och de får tillsammans sonen hammarsmeden Johan Göransson Garnie född 1708.

Johan gifter sig med Ingeborg Klasdotter född 1709 vid Galtströms bruk. Hon är alltså sondotter till Caithlin Claesdotter Garnier född 1641 vid Löfstabruk, Österlövsta. Johan och Ingeborg får tillsammans dottern Karin Johansdotter Garnej född 1732. Hon gifter sig med bruksbodvakten Olof Olofsson Åkerdahl född 1730 i Undrom och här slutar vår resa som vallonslakten Garnej.

Via Gudmundrå hamnar den här grenen så småningom i Kärrby i Högsjö genom Kajsa G Olofsdotter som gifter sig med bonden och liesmeden Lars Fälldin. Dottern Anna-Maria Fälldin född 1851 i Ås, Högsjö gifter sig med hemmansägaren Daniel Högström född 1854 i Flattom. Sonen Daniel August* Högström, född 1882 i Flattom, får i sitt andra äktenskap med Jenny Laurina Viklander, född 1891 i Stigsjö, min farmor, Valborg Laurina Högström född 1917 i Kärrby. Hon gifter sig med Enar* August Högberg född 1912 i Högsjö. (se bilden)

Genom att gå bakåt i farfars släktråd hittar vi en annan vallonsläkt nämligen de Vahl men det får bli en annat berättelse.

Källor:

Vallon 6 - VALLON 6 innehåller över 155 vallonsläkter och c:a 142.000 personer

Boken Galtströms Bruk, Ulf Broman

Sällskapet vallonättlingar: <https://vallon.se/>

Manfred Björkquist – en läroverkselev i Härnösand i början av 1900-talet

Textförfattare: Jan Samuelson

En junidag år 1984 rattade jag in ett intressant samtal på radio. Personen i fråga hade upplevt mycket och den ungdomliga rösten gjorde att jag uppfattade att det var en äldre inspelning.

Efter samtalet berättade speakern att det var en intervju med Manfrid Björkquist på hans 100-årsdag. Björkquist var född i Gideå. Hans föräldrar var kyrkoherden Jonas Erik Björkquist och Anna Sofia Klementine Aurén. År 1896 intogs han i Härnösands högre allmänna läroverk, avlade där år 1902 s.k. mogenhetsexamen och började studera i Uppsala.

År blev han 1910 rektor för Norra Ångermanlands folkhögskola (Hampnäs). Han hade ett starkt kyrkligt intresse och var en av grundarna för den unglyrkliga rörelsen, en nationell inomkyrklig rörelse som utgav tidskriften *Vår lösen*, som Björkquist blev redaktör för. År 1915 gifte han sig med Rut Kjellén, dotter till den kände professorn Rudolf Kjellén, en av de ledande

personerna inom den s.k. unghögern.

När de internationella ämningarna skärptes inför det som skulle bli det första världskriget, var Björkquist en av dem som startade ”nationalinsamlingen till försvaret”, som lyckades samla ihop 350000 kronor till skapandet av en ”luftflotta”. År 1917 var han ledande i grundandet av Sigtunastiftelsen, med folkhögskola, läroverk (”Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk”); 1919 var han av initiativtagarna till Kyrko- bröderna och 1937 till Förbundet för Kristen humanism.

Björkquist hade alltså ett starkt religiöst engagemang, men han hade aldrig skaffat sig någon teologisk examen eller blivit prästvigd. Trots detta blev han år 1942 utnämnd som Stockholms stifts förste biskop, medan prästvigningen först kom några månader senare. Han gick i pension år 1954 och avled den 23 november 1985 i Sigtuna, 101 år gammal (uppgifterna här bygger framförallt på Svenskt Biografiskt lexikon (SBL),

som emellertid inte täcker upp hela hans liv, eftersom bandet utkom 1924).

Eftersom jag visste att han tagit studenten i Härnösand tänkte jag att det skulle vara spännande att ta reda på litet om honom under hans skoltid, och samtidigt informera Bäfvernyttas läsare om vad som kan finnas i våra läroverksarkiv (nu på Riksarkivets regionala arkiv, d.v.s. Landsarkiven).

Vid mogenhetsexamen fick man först göra skriftliga prov, varefter de som godkändes på detta också fick muntlig prövning. Betygsskalan var vid denna tid A, a, AB, BA, B, BC (som man kunde läsa upp till B), samt C (underkänt). Protokollet över den skriftliga mogenhetsprövningen visar följande betyg för Manfred Björkquist: Modersmålet: a, latin AB, Tyska AB, Franska BA.

Han hade alltså godkänt i alla skriftliga ämnen, om än kanske inte så imponerade. I protokollet står det därför noterat om honom att han var berättigad till

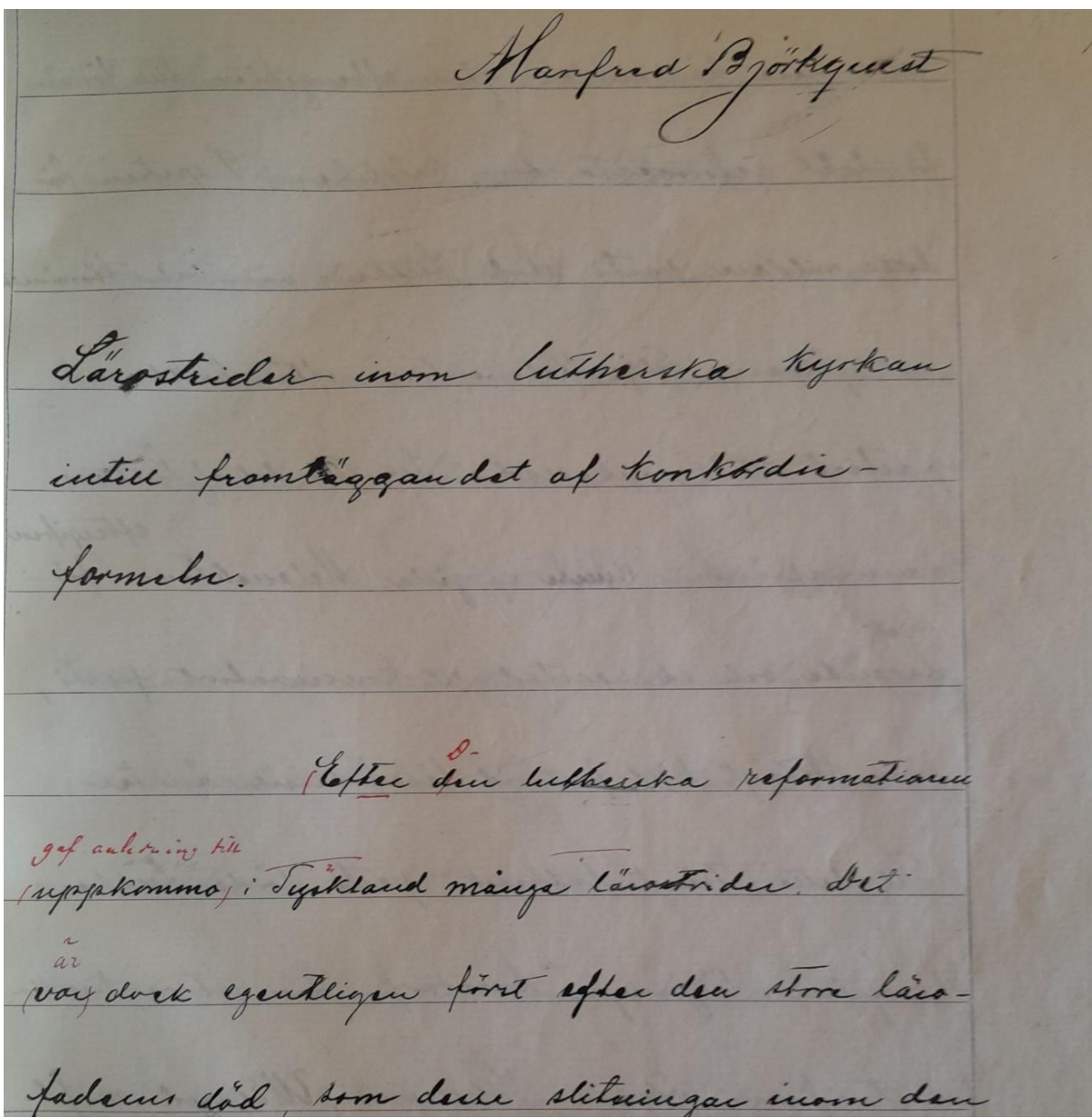
muntlig prövning med betyget B (Härnösands högre allmänna läroverk, vol. AIII aa:1 ("Avgångsexamina och mogenhetsprövningar 1870-1909").

Fram till de traditionella studentuppsatsens avskaffande 1968 finns de skriftliga slutproven bevarade. Det rör sig om ett ganska omfattande källmaterial, som nog kan vara av intresse för släktforskare. Året före Björkquist tog

examen gjorde exempelvis Ludvig Nordström det samma, och hans uppsats i modersmålet ("Om vikten af att våra fornlämningar tillvaratagas och skyddas") fick betyget a (Härnösands högre allmänna läroverk, EVa: 22).

År 1902 fanns det, som alltid, flera ämnen att välja mellan, varav ett ansågs vara en "livlina" för svagare studenter. Detta är tycks det ha varit "Spanien

under Filip II", alltså ett ämne om det habsburgska imperiets storhetstid under 1500-talet. De allra flesta studenterna valde detta ämne, de flesta med ganska mediokra betyg. Gösta Bucht, sedermera fil.dr i matematik och lärare, men kanske för oss i Härnösand mest känd som författare till tvåbandsverket om Härnösands historia fram till 1809, skrev om "Skandinaviska

halföns berg- och flodsystem”. Manfred Björkquist hade däremot som ende student valt ett ämne som uppenbarligen intresserade honom redan då: ”Lärostrider inom lutherska kyrkan intill framläggandet av konkordieformeln”, på vilket han fick a, ett bra betyg. Konkordieformeln från 1577 kan sägas vara de lutherska kyrkornas gemensamma bekännelseskraft.

Vill man gå vidare kan man också se Björkquists översättningsövningar, dels från latin till svenska, dels från svenska till tyska och franska. Betyget här blev AB (latin och tyska) och BA (franska).

De skriftliga proven låg sedan till grund för den muntliga prövningen som, vilket protokollen visar, ägde rum den 4–5 juni 1902. Här finns också omfattande betygsprotokoll för samtliga ämnen som respektive elev hade läst (vol. AIII aa:1).

För den som vill gå vidare kan man finna ännu mycket mer i materialet, som exempelvis protokoll om uppflyttningar mellan klasser, om disciplinära ärenden och mycket annat. Detta har jag emellertid inte granskat i detalj, men ett annat källmaterial som jag vill uppmärksamma är de tryckta elevkataloger

som normalt gavs ut vid läroverken. Så var fallet även i Härnösand. De kan ibland vara svåra att komma åt, eftersom de normalt bara finns vid ett fåtal universitetsbibliotek och Kungliga biblioteket; i bästa fall finns också de lokala katalogerna tillgängliga vid ortens eget bibliotek.

Därför är det värdefullt att digitaliseringen har kommit även hit. Vid Forskningsarkivet vid Umeå universitet har ett antal av dessa skolkataloger inskannats. De finns tillgängliga via Umeå universitetsbibliotek

<<umu.se/bibliotek/samlingar/digitiserat-material/>>. Om man söker på ”Härnösands läroverk” finns man att man har skannat in 175 volymer, bland annat skolkataloger.

Låt oss ta ett exempel, år 1901. Detta år hette rektorn Karl Henric Jacobson. Han var Fil. Dr och undervisade också i modersmålet, grekiska och filosofi. I skolan fanns det sex lektorer, sex adjunkter, tre övningslärare och sex extraordinarie lärare. Som läroverkets läkare tjänstgjorde andra stadsläkaren Gottfrid Isidor Törnell, som emottog besök kl 10-12 på förmid-

dagarna. Om på skolan eller på sin hemadress Trädgårdsgatan 99 framgår ej.

I den övre klassen (Klass L. 7:2) var lektor Rödström klassföreståndare. Per Rödström var Fil. Dr. och undervisade i latin och grekiska. Bland studenterna var bland annat Manfred Björkqvist, inskriven år 1896.

Det visar sig att han var den yngste i klassen och att han också var den sist inskrivne. Detta innebär därför sannolikt att han varit så pass framgångsrik i sina studier att han kunnat hoppa över en eller flera klasser.

Det bör framgå av andra kataloger och protokoll, men jag har inte studerat detta närmare. Hans hemort sägs vara Gideå, hans far var kyrkoherde och han bodde på Bergsgatan. Efter hans namn står det några förkortningar ”G.I.s.f.”. Av en förkortningsförklaring på föregående sida för vi reda på vad detta betyder: Björkqvist läste Grekiska, han hade (som en av två elever i klassen) frivillig Instrumentalmusik, och han var befriad från undervisning i sång och fäktning.

Omkring hälften av hans klasskamrater var också befriade från

sången, medan inte heller någon annan hade fäktning. Detta var emellertid betydligt populärare i parallellklassen.

Med hjälp av lärarförteckningen, som tar upp i vilka klasser respektive lärare undervisade, kan vi också få reda på vilka lärare Manfrid Björkvist hade i respektive ämne. Några kan nämnas här: I historia hette läraren Wilhelm Maurits Carlgren. Han beskrivs i SBL som en inspirerande och framgångsrik lärare. Följande citat kan belysa detta:

Vad han som lärare och fostrare för generationer av lärjungar under en sällsynt framgångsrik och impulsgivande fyrtioårig lärarbana betytt, låter honom framstå som en pedagog av mindre vanliga mått.

Hans konkreta, skarpt utmejslade och ofta av fyndig humor färgade uttryck präglade sig i minnet och utgjorde en god hjälp för eleverna att fylla det av honom aldrig eftergivna kravet på ett samvetsgrant inhämtande av läxans fakta. Framför allt ville han emellertid söka bi

bringa sina lärjungar vad han kallade »den historiska blicken», vanan att i händelsernas brokiga mångfald efterspana det bärande sammanhanget.

Hans fängslande belysning av rätt och orätt, av stort och smått i historien under ständig hänvisning till de mäktiga, dolda krafter, som han trodde på och sökte lära sina elever att se bakom företeelserna i folkens och människornas liv, gjorde också hans undervisning verkligt karaktärsdanande. Disciplin-svårigheter förekommo ej för C, som sällan eller aldrig behövde tillgripa maktmedel. Hans ord, hans blick, hans tänkarhuvud ha givit hans lärjungar ett minne, som in i manna-åren icke förbleknat.

Också i franskläraren möter vi en bekant person, men mest tack vare hans son: Alexander Teodor Malmberg, far till den sedermera kände författaren Bertil Malmberg.

Han beskrivs som ”en av sin tids främsta sv. språkpedagoger; i synnerhet lade han vikt vid att lära eleverna att muntligt begagna språken” (Svenska

män och kvinnor, del 5). Torbjörn Kjölstad återger i sin bok Att skriva sin barndom (Arkiv i Norrland nr. 23, s. 52) Ludvig Nordströms berättelser om denna, att alla lektioner var på franska och även när han mötte dem på stan. Han var även, enligt Nordström, ”inte bara en stor lärare i språk, utan även i vänlighet, taktfullhet, i fint och försynt sätt, och hans intima lärjungeskara räknades alltid som gymnasiets kulturella elit”.

I den frivilliga instrumentalmusiken undervisade domkyrkoorganisten Johan Fredrik Jansson.

Denna lilla genomgång av källmaterial och lärarkår kanske räcker för att åskådliggöra hur skolkataloger och annat källmaterial kan vara användbart för släktforskaren.

Detta gäller rent generellt för mycket skolmaterial, men kanske framför allt det som finns från våra läroverk. För den som är intresserad av folkskolor (och gymnasier efter 1968) så förvaras materialet i de kommunala arkiven.

<p>2</p> <p>Jonas Erik Björkquist f. 1845-08-07 Björksjönäs Tåsjö, Västernorrlands län d. 1921-03-21 Vindhemsgratan 1 Uppsala, Uppsala län Kyrkoherde Prästgården Gideå g. 1882-02-25</p>	<p>4</p> <p>Per-Jonas Plan f. 1815-03-04 Hällvattnet Fjällsjö, Västernorrlands län d. 1891-09-11 Björksjönäs Tåsjö, Västernorrlands län Bonde Björksjönäs Tåsjö</p>	<p>Jonas Eriksson f. 1783-08-11 Hoting, Tåsjö, Västernorrlands län d. 1865-05-21 Hoting, Tåsjö, Västernorrlands län Inhyses Hoting, Tåsjö —g. 1806-06-01</p> <p>Sara Persdotter f. 1774-09-10 Näset, Fjällsjö, Västernorrlands län d. 1815-11-14 Hällvattnet, Fjällsjö, Västernorrlands län Hällvattnet, Fjällsjö</p>	<p>8 Erik Jonsson 16 f. 1748-06-10 Hoting, Fjällsjö, Västernorrlands lä d. 1804-04-15 Hoting, Tåsjö, Västernorrlands län Bonde, Kyrkvärd o Sexman Hoting, Tåsjö —g. 1773-04-12 17</p> <p>Elisabet Eriksdotter f. 1752-04-19 Sil, Fjällsjö, Västernorrlands län d. 1810-08-21 Hoting, Tåsjö, Västernorrlands län Hoting, Tåsjö</p> <p>9 Per Andersson 18 f. 1747-01-02 Näset, Fjällsjö, Västernorrlands lä d. 1829-04-23 Näset, Fjällsjö, Västernorrlands lä Bonde Näset, Fjällsjö —g. 19</p> <p>Brita Larsdotter f. 1749-05-25 d. 1821-08-29 Näset, Fjällsjö, Västernorrlands lä Näset, Fjällsjö</p>
<p>1</p> <p>Manfred Björkquist f. 1884-06-22 Prästgården Gideå, Västernorrlands län d. 1985-11-23</p>	<p>g.</p> <p>Susanna Jönsdotter f. 1803-09-27</p> <p>Håxås Hammerdal, Jämtlands län d. 1893-07-17 Björksjönäs Tåsjö, Västernorrlands län</p> <p>Björksjönäs Tåsjö</p>	<p>5</p> <p>Jöns Eriksson Nordin f. 1772-10-22 Håxås, Hammerdal, Jämtlands län d. 1849-06-23 Tullingsås, Ström, Jämtlands län Bonde Tullingsås, Ström —g. 1803-01-02</p> <p>Anna Pålsson f. 1774-12-29 Hallen, Hammerdal, Jämtlands län d. 1859-10-24 Tullingsås, Ström, Jämtlands län Tullingsås, Ström</p>	<p>10 Erik Jönsson 20 f. 1747-11-12 Håxås, Hammerdal, Jämtlands län d. 1786-? Håxås, Hammerdal, Jämtlands län Bonde Håxås, Hammerdal —g. 21</p> <p>Susanna Göransdotter f. 1748-00-00 Köttsjön, Ragunda, Jämtlands län d. 1828-12-30 Håxås, Hammerdal, Jämtlands län Håxås, Hammerdal</p> <p>11 Pål Nilsson 22 f. 1741-09-02 Gisselås, Hammerdal, Jämtlands lä d. 1820- Hallen, Hammerdal, Jämtlands län Bonde Hallen, Hammerdal —g. 23</p> <p>Anna Olofsdotter f. 1751-10-08 Hallen, Hammerdal, Jämtlands län d. 1833-08-20 Hallen, Hammerdal, Jämtlands lä Hallen, Hammerdal</p>
<p>Sigtuna, Stockholms län Biskop</p> <p>Stockholm Engelbrekt</p>	<p>Nils Petter Aurén f. 1827-10-23 Mölnehult Våthult, Jönköpings län d. 1894-12-12 Mörkagården Friggeåker, Skaraborgs län Kamrer</p>	<p>6</p> <p>Anders Nilsson f. 1790-03-04 Mölnehult, Våthult, Jönköpings län d. 1861-01-02 Mölnehult, Våthult, Jönköpings län Bonde Mölnehult, Våthult —g. 1811-04-18</p> <p>Kerstin Johansdotter f. 1784-04-06 Ebbebo, Båraryd, Jönköpings län d. 1874-04-23 Mölnehult, Våthult, Jönköpings län Mölnehult, Våthult</p>	<p>12 Nils Håkansson 24 f. 1748-01-03 ?, Bosebo, Jönköpings län d. 1813-01-02 Mölnehult, Våthult, Jönköpings lä Bonde Mölnehult, Våthult —g. 1773-11-23 25</p> <p>Marta Jönsdotter f. 1751-05-16 ?, Våthult, Jönköpings län d. 1802-07-03 Mölnehult, Våthult, Jönköpings lä Mölnehult, Våthult</p> <p>13 Johan Bengtsson 26 f. 1759-10-04 ?, Båraryd, Jönköpings län d. 1830-01-01 Ebbebo, Båraryd, Jönköpings län Bonde Ebbebo, Båraryd —g. 1782-12-29 27</p> <p>Katarina Andersdotter f. 1760-09-18 ?, Våthult, Jönköpings län d. 1840-12-13 Mölnehult, Våthult, Jönköpings lä Ebbebo, Båraryd</p>
<p>3</p> <p>Anna Sofia Clementine Aurén f. 1860-07-14 Klockargården Taxinge, Södermanlands lä d. 1951-11-06 Sysslomansgatan 24 Stockholm St:Göran, Stock</p> <p>Prästgården Gideå g. 1882-02-25</p>	<p>g.</p> <p>Sofia Josefina Stockhaus f. 1826-03-19 Mälsåker Ytterselö, Södermanlands l d. 1905-09-08 Mörkagården Friggeåker, Skaraborgs län</p> <p>Mörkagården Friggeåker</p>	<p>7</p> <p>Karl Petter Stockhaus f. 1786-05-28 ?, Fellingsbro, Örebro län d. 1828-05-29 Mälsåker, Ytterselö, Södermanlands län Inspektör Mälsåker, Ytterselö —g. 1820-01-13</p> <p>Anna Helena Kolmodin f. 1794-12-05 ?, Stockholm Maria Magdalena, Stockhol d. 1839-08-10 Heleneberg, Ytterenhörna, Södermanland Mälsåker, Ytterselö</p>	<p>14 Peter Stockhaus 28 f. 1758-08-06 Kyrkbyn, Skinnskattberg, Västerm d. 1832-01-16 Östra Sund, Nora bergsförsamling Inspektör Östra Sund, Nora bergsförsamling —g. 29</p> <p>Charlotta Norberg f. 1754-10-13 ?, Fellingsbro, Örebro län d. 1843-09-15 Malma Säteri, Västra Ryd, Österg</p> <p>15 Karl Abraham Kolmodin 30 f. 1768-07-03 Visnum, Värmlands län d. 1810-02-24 Stockholm, Kamrer Stockholm, —g. 1793-12-25 31</p> <p>Helena Frychius f. 1770-12-15 Prästgården, Östmark, Värmlands d. 1851-02-08 Heleneberg, Ytterenhörna, Söder Stockholm,</p>

Kronholmen – en stadsdel i Härnösand

Fram till slutet av 1700-talet utgjorde Kronholmen eller Koungholmen som är dess första kända namn. Holmen var på alla sidor omfluten av vatten och skildes från Bondjsöängarna i väster av ett smalt sund där järnvägen idag går norrut från stationen.

Textförfattare: Yvonne Thunberg

På nordöstra udden fanns ett tullhus för norra stadstullen. I samband med stadsgrundandet markerade nationens centralmakt sin närvaro i staden. Förråd och bodar för Kronan uppfördes på holmen, som gavs namnet Kronholmen. Kungens fogde över Ångermanland flyt-

tades från Kungsgården i Bjärträ till Fågelsta på Härnön. 1602 beslutade Karl IX om kungsgårdens flyttning till Kronholmen. Här fanns ett pulserande arbetsliv i många former: småföretagsamhet, hantverk i större och mindre skala, industri och, inte minst, skeppsbyggeri och sjöfart. Trävaruexporten gick tidigare i första hand över Kronholmen. Skeppsbyggeriet kan spä-

ras till början av 1600-talet, då Karl IX beställde ett par trupptransportfartyg av härnösandsborgarna.

Redare och affärsmän var också byggherrar. De namn som nämnts var Jon Sjödin, Abr. Nätterqvist

och Johan Kempe. Under Härnösandsvarvens storhetstid 1810-1876 tillverkades ca 90 större skepp. Det ditintills största han-

delsfartyg som byggts i landet – fregattskeppet ”Föreningen” sjösattes 1867. Varvsepoken avlöstes av en sågverksboom. På Nya varvets område på holmens nordöstra strand anlades 1860 en ångsåg av Härnösands Ångsågs AB. Sågen övertogs av grosshandlare Arend Versteegh på 1880-talet. Han byggde också en mindre herrgård på Murbergets sluttning

ovanför sågen. Huset finns fortfarande kvar. Området söder om Nybrogatan och öster om Järnvägsgatan där man idag ser Portalen

och Spiran och ytan ner mot kajbyggnaderna vid Nattviken, var förr industriområde. Början på industriepoken på Torsviks området var sågverk. År 1901 bildades Härnösands Träförädlings AB. Ångsågen i Svartvik köptes och verksamheten flyttades till de s.k. Löfska kullarna vid Nattviken. Firman ändrade namn ett par gånger.

1927 kom Torsviks Sågverks AB i Högsjö med Abraham Hellström som ägare och köpte verksamheten och startade fanértillverkning 1928. Härnösand saknade länge järnväg. 1893 anslöts residenstaden till stambanan genom bandelen Härnösand – Sollefteå. Året därpå invigdes den första fasta broförbindelsen, en stålbro som förband Kronholmen med Härnön. 1925 drogs Ostkustbanan till Härnösand och förbättrade förbindelserna söderut. När det gäller kommunikationer kan vi också ta med personaltrafiken mellan stadens centrum på Härnön och Kronholmen innan Nybron byggdes. Passagerarna transporterades i roddbåtar över sundet. 1845 anges som startår för roddtrafiken, som var igång från början av maj till början av augusti mellan kl. 06.00 – 22.00, övrig tid på året så länge det var dagsljus och sundet var öppet. Taxan var 1 öre, skolbarn åkte gratis. År 1883 lades en flottbro ut mellan Härnön och Kronholmen för att underlätta gångtrafiken, främst under den tid när isen varken bar eller brast. Men bodde då inga människor på Kronholmen? Jovisst, så småningom. – Skeppsbyggeriet bedrevs huvud-

sakligen som säsongarbete. Under sommarhalvåret utökades befolkningen med tillresta hantverkare och annat arbetsfolk. Ungkarsförläggningar uppfördes först på Nya varvet och sedan ”arbetarkaserner” med familjebostäder. Under 1800-talets senare del växte en

omfattande trähusbebyggelse upp på norra Kronholmen. Från 1800-talet fanns här – smedja, bekkokeri, repslageri, ett litet bryggeri, gelbgjuteri och snickeri. Vid sekelskiftet 1900 var ca 500 personer bosatta här. Senare delen av det rivningsglada 1960-1970-talen försvann större

delen av den karaktäristiska trähusbebyggelsen. På Holmgatans norra sida kan man dock fortfarande få en glimt av miljön på Kronholmen förr i tiden.

Bilderna är från vandringen med Olle Bäckström, Guideföreningen, den 10 juni.

Valda delar av texten har hämtats ur boken, Kronholmen – en stadsdel i Härnösand på 1930-40-50-talen, som sammanställt efter en studiecirkel ”Gamla Härnösand” inom IOGT-NTO i Härnösand och publicerats 2005

Resurser för släktforskare på Härnösands bibliotek

Har du varit inne på vår avdelning på plan 1? Längst bak på höger sida finns placeringen Arkiv & Litteratur och där hittar du böckerna om släktforskning. På motsatta sida finns Härnösandssamlingen och Västernorrlands samlingen.

Av Anna Troy, bibliotekarie

20231212

Går du vidare uppåt till tidskrifterna, ta dig en titt på tidskriften Släkthistoria. Du får låna tidskrifter (förutom den senaste) i en månad. Du kan även låna böcker/mikrofilmer som inte finns på Härnösands bibliotek. Vi kan antingen låna dem från ett annat bibliotek (kallas för fjärrlån, kostar 30 Kr per bok) eller så köper vi in den och då blir du först i kö att låna (det är gratis).

Mikrofilm

Bland grupprummena uppe på plan 2, finns ett rum där en dator har avsatts för släktforskning. Den har några få släktforskar-databaser (som Sveries Dödbok och en äldre upp-

laga av Emigrantdatabasen) men huvudsakligen är den till för att kunna läsa gamla dagstidningar på mikrofilm. Vi har nämligen en modernare mikrofilmsläsare där du kan spara artiklar på en USB-sticka, skicka hem dem med mejl eller så kan de skrivas ut på papper. Vi kan även låna in mikrofilmer åt dig men som sagt, då blir det blir en avgift.

Digitalt

Förutom det som finns i släktforskarummet, har vi datorer som alla får låna och det finns tillgång till trådlöst nätverk. Vi erbjuder nämligen tillgång till släktforskar-databasen ArkivDigital. Du kan antingen tillgång till den via

en av våra publika datorer eller så kan du ta med dig din egen dator/surfplatta.

När kopplar upp till det trådlösa nätverket (HärnösandsFreeWifi) så kan du sen komma in på ArkivDigital via vår hemsida <https://bibliotek.harnosand.se/databaser> Säg till i en av informationsdiskarna om du behöver hjälp. Det finns även möjlighet att skriva ut på papper, kopiera eller skanna på plan 2. Slutligen vill jag tipsa om våra Digitala torsdagar. Då håller vi kurser i diverse digitala ämnen varje torsdag från 10:15. Den 25 januari 2024 är av särskilt intresse för er, då kommer vi ha en genomgång av ArkivDigital.

För mer information om bibliotekets tjänster och evenemang, gå till vår <https://bibliotek.harnosand.se/> . Vi finns även på Facebook och Instagram

Anna Kaijser – Kvinna, läkare, maka, moder

En bok av barnbarnet Eva Kaijser

Anna Kaijser född Lovén (1870-1947)

Av en ren slump hittar Eva Kaijser, porträttet av en ung kvinna i ljus klänning med två små barn i knät, en flicka och en pojke. Under bilden står Anna Kaijser.

Det hittar Eva när hon bläddrar igenom gamla nummer av IDUN (nummer den 23 februari 1901) på Stadsbiblioteket.

Hon fastnar för med rubriken ”Sveriges Kvinnliga Läkare” och inser med häpnad att hennes farmor tillhör den allra första gruppen kvinnliga läkare i landet. Om sin farmor visste hon inte mycket och någon syster hade fadern inte nämnt. Farmor

träffade hon aldrig. Hon dog innan Eva föddes. En dag får hon veta att det finns flera tusen brev till och från Anna bevarade hos en kusin men även andra papper.

Breven tar henne på en resa genom tiden och det blir som att kliva in i en roman från sekelskiftet, till en tid när kvinnor var

omyndiga och varken hade rösträtt eller egna pengar. Med sin farmor Anna far hon med i släde på läkarbesök i den norr-

ländska glesbygden. Följer henne i sjukhussalar där hon går jour om natten.

Hon tar henne med in i salonger med tunga gardiner och gnistrande kristallkronor där hon samtalar med

hon och vad drev henne? Vad hände efter att hon tagit sin examen? Kunde hon arbeta trots man och

pappa föddes 3 dagar innan hon fyllde 45 år. Skulle farmor Anna gillat att någon, ens ett barnbarn, på det här sätter åter-skapar hennes liv och tankar? Breven låg där som en hälsning och kanske till och med en uppmaning.

En människas liv kan berättas på tusen sätt och det

Fritz och Annas hus på Tullportsgatan. Teckningen ingick i ett fint album som eleverna i Flickskolan gav till Anna på hennes 60-årsdag och är ritad av Inga Lill Hellqvist.

finns ingen sann bild. ”Det här är min berättelse om Anna Lovén-Kajiser och jag låter den börja när hon är 31 år, gift två-barnsmor och nybliven läkare” och den 15 nov. i Rådhusets Sessionssal berättade Eva Kajiser som sin farmor. Varför valde vi Rådhuset Sessionssal som lokal för det här föredraget? Evas farfar var, som ni kanske redan kommit på, Fritz Kajiser, överläkare och kirurg vid Härnösands Sjukhus. Han hade också under en period uppdraget som ordförande i Härnösands Stadsfullmäktige och det medförde att han tjänstgjorde i Rådhuset.

ministrar om kvinnors rättigheter. Hon är med när nya roller formas och moderna tid bryter in. Anna är med överallt. Ibland som åskådare i ett hörn, ibland som drivande aktör. Här börjar ett sökande efter den farmor hon själv aldrig fick träffa. Vem var

barn? Vilka hinder mötte hon på vägen dig? Bakom henne skymtar andra personer – en far och mor, en make, vänner och kollegor och - inte minst – ett stort antal barn. Anna fick sju barn 1 flicka och 6 pojkar (varav två dog i tbc). Evas

"En kväll då 30-talet började luta nedåt och mörkna."

Rubriken är en rad hämtad från ådalsförfattaren Birger Normans bok *Ådalen 31*.

Citatet fortsätter:

"Där stod de, Gusten Forsman, Nisse Lidvall och några till. Jag saknade Vollmar Ludvigsson, men skulle råka honom senare."

Vilka var dessa män och hur kände Birger Norman dem?

Textförfattare: Peter Wik

Svaret är att de var några av de personer som i sina unga år tog det drastiska beslutet att delta i ett krig som frivilliga soldater, närmare bestämt det spanska inbördeskriget.

Männen som Birger Norman nämner är några arbetare från Ådalen, som den aftonen i december 1938 hedrades med en välkomstfest i Kramfors Folkets hus. Norman var uppenbarligen bekant med dessa personer och en initierad skildrare av den politiska och historiska processen i Ådalen.

I Spanien pågick 1936 en intensiv politisk maktkamp mellan å ena sidan den sittande regeringen, som politiskt sett inkluderade både vänsterelement och borgerliga partier, å andra sidan en stor del av den spanska militären, vilka hyste nationalistiska åsikter, samt även de konservativa politikerna och kyrkan. Dessa slitningar ledde i juli 1936 till en militärrevolt, vilken startade

i spanska Marocko och sedan spred sig vidare över till själva Spanien. Revolten utmynnade snart i öppet inbördeskrig mellan upproriska nationalister och regeringstroga republikaner.

Även om de flesta europeiska stater genom den gemensamt beslutade noninterventionspolitikken avhöll sig från att ingripa officiellt, strömmade stora antal frivilliga soldater samt betydande ekonomiskt och materiellt bistånd till Spanien, och det till konfliktens båda sidor, både till nationalisterna och till republikanerna.

Sammanlagt ungefär 40 000 utländska volontärer kom att strida på den spanska republikens sida, varav troligen ca 35 000 tjänstgjorde i de av Komintern (kommunistiska internationalen) organiserade så kallade internationella brigaderna. Dessa frivilliga kom från ett stort antal länder. De största grupperna kom

från Frankrike, Tyskland och Österrike. Andra, även ett fåtal svenskar,

ingick i andra grupperingar på den republikanska sidan, till exempel anarkistiska gerillaförband och milis. De flesta av svenskarna sökte sig dock till de internationella brigaderna. Det totala antalet svenska frivilliga är inte helt klarlagt, men det rörde sig om mellan 500 och 520 personer.

De utländska soldater som kom till den nationalistiska sidan härstammade främst från två totalitära stater, det fascistiska Italien och det nationalsocialistiska Tyskland.

Hur hänger då dessa storpolitiska förvecklingar ihop med några arbetare från Ådalen? Och hur hamnade de i Spanien? Detta var ämnet för min uppsats, då jag studerade historia vid Mittuniversitetet för ett antal år sedan. Syftet med skrivandet var att besvara en frågeställning, som gick ut på hur

dessa unga personer hade kommit i kontakt med de grupperingar som stred i kriget och hur de hade blivit rekryterade. Fanns det

gemensamma nämnare? Fanns det rentav ett nätverk av engagerade unga människor?

Svaret är delvis ja. Det fanns personer som arbetade inom samma branch, företrädesvis sjömän.

Det fanns även pappersarbetare och grovarbetare i min utvalda skara. Min forskning begränsade sig nämligen till de svenska spanienkämpar vilka antingen härstammade från eller var bosatta i Västernorrland vid den tid då de rekryterades, vilket stämde in på ett trettiotal personer. Resultatet blev en slutsats, att deltagarnas yrken samt deras engagemang i den politiska vänstern var det nätverk de ingick i och som gick att identifiera som avgörande för deras beslut att resa till Spanien.

För mig som halvgammal högskolestudent så var dessa efterforskningar min första riktiga kontakt med arkivväsendet, liksom med någon form av person- och släktforskning. Det var en omvälvande och spännande känsla att återfinna de namn som jag först hade identifierat genom handlingar från de spanienfrivilligas kamratförening, i andra arkivkällor och databaser, allt ifrån folkräkningsdatabaser och utdrag, till register från Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning.

Av de svenska spanienkämparna stupade en tredjedel, som därmed blev kvar i Spaniens röda jord. Minnesmärken som erinrar om dem finns på Katarinavägen i Stockholm och på Masthugstorget i Göteborg.

Minneshögtider hålls varje 1 maj under fackföreningsfanor – däribland SEKO sjöfolks – och den störtade spanska republikens rödgul-lila trikolor.

Forskandet ledde till flera intressanta och trevliga kontakter med anhöriga till de spanienfrivilliga, något som bidrog till att ytterligare fylla ut bakgrundsinformation om de berörda personerna.

Skrivandet av uppsatsen kan ses som en kombination av studier om ett specifikt historiskt ämne och person- och släktforskning. Detta pusslande var en nödvändighet för att jag skulle kunna få fram tillräcklig information för att kunna någorlunda besvara min frågeställning.

Det i särklass mest levandegjorda människoödet som jag stötte på i eftersökningarna, var den personliga berättelsen från den spanienfrivillige sjömannenror Paulsson, född 1913 i Helsingborg och bosatt i Sundsvall 1937. Denne man hade på ålderns höst, i april 1984, efter noggrant övervägande satt sig ned och på kassetband talat in sin historia om Spanien, till förmån för hans efterlevande. Denna inspelning överfördes senare till CD-skiva och delades med mig av Brors släktingar. De berättade för mig, att Bror aldrig hade velat tala om sina upplevelser i Spanien.

Paulsson hade på hösten 1937 vid en seglats till

Bremerhaven blivit miss-handlad av en grupp ungdomar ur Hitlerjugend, efter att ha tagit med sig lite matvaror till en flicka han kände där. Han greps av ett starkt begär av att hämnas på nazisterna, så att när han vid hemkomsten till Sundsvall mottog ett brev från vännen Egon Nilsson, raskt bestämde sig att följa dennes exempel och ta värvning i de internationella brigaderna. Paulsson reste via Paris och kom att vid både inresan och utresan i Spanien vara nödd att fotvandrade över Pyrenéerna, en skräckfylld upplevelse som han delade med många andra människor som på olika sätt deltog i kriget i Spanien. Paulsson kom att strida med två olika bataljoner i den 11. Internationella brigaden, i slagen vid Belchite, Madrid, Teruel, Caspe och Batéa samt Barcelona. När hoppet tycktes vara ute för den spanska republiken så räddade han sig åter över bergen och in i Frankrike. Någon gång i maj 1938 var han åter på väg hem till Sverige.

En högt profilerad Spanienkämpe var Gusten Forsman. Han föddes 1906 i Frånö.

Forsman var starkt politiskt och fackligt engagerad och en av de arbetare som i maj 1931

med våld avlägsnade en grupp strejkbrytare från fartyget Milos i Sandviken utanför Kramfors, för vilket han senare dömdes till 4 månaders straffarbete.

Någon gång efter de påföljande Ådalshändelserna reste Forsman till Sovjetunionen. Han var bosatt ett par år i Moskva och försörjde sig som byggnadsarbetare.

Väl framme i Spanien deltog Forsman i den sedermera välkända republikanska offensiven vid Ebro. Han tog sig över floden Ebro i juli 1938, i en maskingevärsgrupp tillsammans med några andra av de västernorrländska frivilliga. Han sårades framför Gandesa i slutet av juli. Sammanlagt tillbringade han sex månader i Spanien, vid Ebrofronten. I oktober befann han sig på sjukhus i Mataró, återigen eller fortfarande, sårad. Han evakuerades, som många andra svenskar, i december samma år.

Enligt Birger Norman rekryterade Forsman flera frivilliga från Ådalen. Alf Wedin från Härnösand har i ett samtal med artikelförfattaren berättat att hans

far var personligen bekant med

både Gusten Forsman och Nils Petter Lidvall, en annan i ådalskretsen av frivilliga. Den då sexårige Alf var närvarande vid avskedsfesten för fyra av de blivande spanienfrivilliga, som hölls

hemma hos familjen Wedin kvällen innan avresan. Stämningen blev tydligen ganska sentimental när innehållet i spritflaskorna tömts och flera av männen grät, troligen också uppfyllda av

stundens allvar och insikten om att de kanske aldrig

skulle komma hem igen. Morgonen därpå var Alf också med när man vinkade av de fyra vid stationen. De stod upp i tåg-fönstren, höjde

sina knutna nävar och ropade "Röd front" som avskedshälsning. De fyra frivilliga var Gusten Forsman, Nils Petter Lidvall, Volmar Ludvigsson och Sven Wiberg. Dessa fyra skulle komma att överleva kriget, till skillnad från ett stort antal av deras kamrater. Ungefär en tredjedel av de svenska spanienfrivilliga i stridande förband stupade eller rapporterades saknade.

Nu finns sedan länge inga av de spanienfrivilliga kvar i livet. Bara deras barn och andra släktingar

finns kvar att fråga. En del av dem har alltså sparat en hel del intressant källmaterial och vill gärna hjälpa till att berätta historien om deras släktingars insats i Spanien, vilket är mycket glädjande och lovar gott inför ytterligare historisk forskning mycket glädjande och lovar gott inför ytterligare historisk forskning.

Tips på böcker och skrifter i ämnet

Jändel, Richard: Kämpande solidaritet: möten med svenska spanienfrivilliga. Stockholm, 1996.

Lundvik, Bertil: Solidaritet och partitaktik: den svenska arbetarrörelsen och spanska inbördeskriget 1936-1939. Uppsala, 1980.

Thomas, Hugh: Spanska inbördeskriget. Stockholm, 1978.

Rapport från Släktforskar dagarna Östersund 2023-08-26-27

Textförfattare: Björn Thunberg

Så var man åter i Östersund. Senaste gången det var Släktforskar dagar i Östersund var 13-15 aug. 2004.

Glömmer inte de dagarna för det var då jag lärde känna den nu avlidne Urban Leijon.

Han kunde nog flera tusentalet ättlingar till Gustaf Wasa utantill och då talar jag inte bara om

de kungliga ättlingarna. Ytterligare ett skäl som gör att man minns de dagarna är att

Björn Thunberg och Jämtlands Landshövding Marita Ljung

dåvarande Landsarkivet i Östersund på fredagen hade öppet till midnatt. Svindlande tanke. Tänk att kunna komma in på ett arkiv kl. 23.00 och

där pågår forskning. Slut på nostalgin och åter till 2023 års Släktforskar-dagar. Temat för årets dagar var Mittnorden från kuster och fjäll

Dagarna inleddes på fredagen med diverse information från bl.a. Niklas Hertzman från Arkiv Digital. Som trogen kund inser man att det hela tiden uppkommer nyheter kring Arkiv Digital och det bådär gott för framtiden.

Nästa dag dags för förbundsstämman som genomfördes som tidigare före Pandemin. Men som norr-länning blir man lite nedstämd över att så få Norrlandsföreningar skickar ombud. Här vill en förändring till annars riskerar vi att åsikter från Norrland inte blir hörda.

På lördagen invigdes dagarna av lands-hövding

Marita Ljung och skådespelaren Mikael Tornwig – känd från serien ”Johan Falk” och programledare för frågeprogrammet Jeopardy

Gunilla Nordlund,(Härnösandsbördig)-Familjehemligheten, som sänds på SR P1. Svenbjörn Kilander - Jämtland i Brytningstid. Claes Westling - Våra

bekant – Linda Edfeldt från Östersund, som finns på Estrad Norr och bl.a. stått på scenen vid Döda-fallet i Ragunda när man spelade Vild-Hussen.

Eva "Klippan" Dahlberg som alltid finns på plats med ett samlat lugn i förbundsmontern.

Fick också tid för ett möte med förbundsordförande Viktoria Jonasson för ett samtal kring framtidsfrågor.

Tider går fort när det är trevligt. Jämtlands läns Släktforskare med flera skall ha all heder för att återigen gjort ett utmärkt

"Vår man i förbundsstyrelsen" Bertil Sundin - kontaktperson för föreningar i Hälsingland, Medelpad och Ångermanland

Tyvärr så förbokade jag inga biljetter till föredragen utan tanken var att köpa biljetter på plats vilket inte lyckades. Men Jan Samuelssons, föredrag – ”Den rätta vägen att gå till stan” av författaren Lubbe Nordström om sitt Öbacka, missade jag inte.

Övriga föredrag

historiska arkiv en slumrande skatt. m.fl. -

Om man inte lyssnar till föredragen vad gör man då? Man tar sig runt bland montrarna och träffar då på Eva "Klippan" Dahlberg som alltid finns på plats, med ett samlat lugn, i Förbundsmontern

Man kan också samtala med "vår man i förbundsstyrelsen" Bertil Sundin eller så träffar man på en

jobb med Släktforskardagarna 2023.

Ca 1 000 personer besökte Släktforskardagarna 2023.

Malmö är värd för Släktforskardagarna 2024 den 24-25 augusti. Om Härnösands Släktforskare medverkar där är en senare fråga.

B Föreningspost
Avs: Härnösands Släktforskare
c/o Björn Thunberg
Norra Kyrkogatan 22 C
87132 Härnösand

Redaktionen önskar alla ett framgångsrikt 2024